

Steenbergen e. a.

Den elfden Mei 1896 bezocht ik de gemeente Steenbergen; ik was per trein tot Roosendaal gegaan, had er paspoort Oud- en Nieuw-Castel bezocht, en was toen over Huiskland naar Steenbergen gereden. - Er was veel drukte gemaakt om mij te ontfangen; twee muziekgezelschappen en eene harmonie brachten afwisselend verschillende stukken ten gehore.

Met den burgemeester en de wethouders onderhield ik mij tot dat het tijd was voor de audiëntie.

De audiëntie was zeer druk bezocht; vooreerst een gemeestheer, Steenmeijer, die met bittere klachten tegen den burgemeester voor den dag kwam; vervolgens D^r. Bruinsma, die [±] een uur lang sprak om mij te doen begrijpen, hoe verkeerd de burgemeester in Steenbergen op zijn plaats was: als burgemeester was hij bekleed met burgerlijk gezag, als eigenaar der bekwortelsuikerfabriek was hij groot werkgever en had diertengevolge veel invloed; ten laatste, als zeer gefortuneerd, waren zeer vele menschen van hem afhankelijk. Zijn macht en invloed gebruikte hij (altijd volgens D^r. Bruinsma) verkeerd, door te influenceeren op leden van den raad, op kiezers enz. - Stijn indruk was, dat D^r. Bruinsma en de burgemeester te groote persoonlijkeden zijn voor een plaatsje als Steenbergen; dat zij, na eens ruzie te hebben gehad, van elkaar niets kunnen verdragen, en alles tegenwerken, wat door den ander wordt gedaan of voorgebeld. Hij zijn te groot, om voor elkaar te kunnen buigen.

Op de audiëntie verscheen verder R. C. en Protestantsche geestelijkheid, notaris, hoofd der school, dijkgraaf van Roosendaalsche en Steenbergische Vliet, directeur van het postkantoor enz. enz. - Na de audiëntie was er geen tijd meer, om ten huize van den burgemeester iets te gaan gebruiken; D^r. Bruinsma, dien ik opzettelijk geheel liet uitspreken, had te veel tijd ([±] een uur) in beslag genomen; bovendien was ik ongeveer een half uur te laat aangekomen, terwijl ik weer op tijd te Nieuw-Wossemeer moest zijn. - Ik liep met den burgemeester en de twee wethouders nog een straatje om, ten einde het stadje te kunnen zien, en vertrok daarna naar Nieuw-Wossemeer.

Blijkers

Steenbergen e. a.

Slijkers het deswege, aan mij uitgebracht verslag van den de administratie van den secretaris en die van den ontvanger bijzonder goed in orde: „Orde, verzorging en volledigheid in alle deelen van den administrativen dienst zonder onderscheid kenmerkt het werk van den secretaris; zoo schrijft de Heer Klasmans.

Den 15 September 1900 kwam ik weder in de gemeente; aan geen er niemand om audientie gevraagd had, kon ik al mijn tijd besteden door met B. en W. te praten. — Ik vernam van B. en W. dat het den boeren tegenwoordig veel beter gaat dan vroeger; de graanbouw is doorken bijna geheel verlaten; in de plaats daarvan worden nu bieten en tarwe verbouwd. Op hetzelfde land worden 2 en 3 maal na elkander bieten verbouwd. Er wordt buitengewoon ruw gemest; er wordt jaarlijks zeker voor f 25.000 kunstmest gekocht; alles gaat coöperatief; de fabrieken schrijven in en moeten leveren op bepaalde. De meeste kunstmest komt uit België; veel wordt ook in Dordrecht gekocht, terwijl soms ook van de fabriek van Caenen te Zeeland wordt betrokken. —

De boeren hebben meestal niet meer melkvee, dan ze voor eigen gebruik aan boter en melk behoeven; grote boterfabrieken bestaan in Steenbergen dan ook niet. De boeren werken vooral op het vee, tevens om veel mest te maken; door de pulp kunnen ze op een klein terrein veel vee houden. Des winters hebben ze grote stallen met vee. —

De boeren, die bieten bouwen, krijgen de pulp in den regel voor f 1. — de 1000 K. G. van de suikerfabriek; anders is de prijs van pulp hooger; de fabriekanten verkoopen de pulp, vóór dat de suikercampagne begint; f 2.50 is de prijs, voor welken vele fabriekanten hun pulp voor de komende campagne van de hand zetten; van koren verkocht nog niet, omdat bij f 2.50 te weinig vand. —

Een groot woord van de suikerfabrieken is de schuimaarde; met schuimaarde bemest komen de kalkarme gronden in uitstekende conditie.

Wat de arbeiders betreft, voor hen is er niet altijd werk; in 1900 gingen er 104 naar Duitschland; tegen dat de suikercampagne begint, komen die 104 naar Steenbergen terug.

Steenbergen e. a.

Door de groote vraag naar werkluachten tijdens de suikercampagne, is het loon der arbeiders over het algemeen gestegen. Vele arbeiders wonen in eigen woningen; zij leuen aardappelen, land en betalen tijdens de suikercampagne de landbouw; 90% der arbeiders slacht een eigen varken en houdt eene geit; 3% heeft eene koe. — Het vorken wordt meestal geheel geconsumeerd; het is eene uitzondering, wanneer de hammen verkocht moeten worden voor wikkelschuld of anderszins. —

De fabrieksarbeiders verdienen tijdens de suikercampagne een hoog weekloon; zij leven meestal ongeregeld, en hebben in andere tijden van het jaar soms armoede. — De boerenarbeiders, d. i. de arbeiders, die bij den boer werken, hebben geregeld werk en zijn matig; zij hebben nooit weelde, maar ook geen armoede. Vele arbeiders hadden een paard; in de suikercampagne verdueren ze met bieten rijden daarmede grot geld, tot 57 per dag; verder verrieden ze met dat paard sleeperswerk te Steenberg en af in naburige gemeenten; of zij helpen het land beploegen enz. —

Het land wordt in den regel driemaal opploegd n. l. stoppelen (d. i. juist den bovensten grond omwenden); 2 vonden, dan gaat het al wat dieper; 3 diep ploegen voor den raai voor. 1 en 2 gebeurt in den regel met twee paarden, en 3 met drie paarden; 3 dan gaat de ploeg 25 c. l. diep, om de mest en den goeden grond diep onder te werken, op dat later de wortels van het gras vreesel zullen vinden.

Van de 13 raadsleden waren er 3 (onder wie de burgemeester en de beide wethouders) in de kom; 2 te Vreusland; 1 op de Zees; 1 te Kloude; 1 in den Triangelpolder. — Er is 1 lid te veel voor de kom, en te weinig voor Vreusland; die wanverhouding is ontstaan, door dat het raadslid lid de Willigen van Vreusland naar de kom verhuisde.

Er zijn in Steenbergen 500 Protestanten; het raadslid Duykens is Protestant, en kwam in de plaats van den Protestant Jap. p. De Katholieken hebben nimmer gekocht den Protestant te weren.

Dr. Steenmeyer is voor 4 maanden als gemeente doctor verhuisd naar Grootenieuwenberg, alwaar hij zijn woon in garnizoen ligt. Steenmeyer was gerustmen tijd ook geweest in raad in

Steenbergen e.a.

Steenbergen zijn heel praktisch verloren.

Op het oogenblik zijn er twee doorkers in Steenbergen; zij waren beiden in de kam, en zijn bewijzings voor zes maanden met de armenpraktijk belast. Een praktisch wordt door den burgemeester voor ieder op f 4000. geschat. Een van hen is een zoon van den wethouder van de Vre.

Op dat Kruisland spoedig gereserveerde hulp zou kunnen verkrijgen, heeft men het telefonisch met Steenbergen verbonden.

Er zijn twee verzoeken in Steenbergen, de Katholiek Ke., gelofte en de Protestant Nieuwenhuysen. Deze laatste is niet vriendelijk, en heeft om die reden niet veel te doen; Hegelbaar heeft veel praktijk, ook bij de Protestanten.

Steenbergen heeft 4 openbare scholen, nl. te Steenbergen, Kruisland, Elen en Kladdo, en eene byzondere school te Steenbergen.

De rijksarchivaris Bondaarn kwam voor 10 maanden in Steenbergen; hij pakte het heel archief uit, nam enkele stukken mede, en verzocht, dat de rest uitgepakt zou blijven staan, omdat hij spoedig terug zou keeren. Zij was er sinds nog niet meer geweest.

In 1899 richtte men in een vertrek van het Raadhuis achter de vestibule een boldermijn in, en gaf daarvoor nog al geld uit. De mijn neemt echter niet op.

Men zou in Steenbergen gaarne eene rechtstreekse tram, verbinding met Dintelboord zien tot stand komen; men achtte dat zeer in het belang van de vereingstaenden in de gemeente. De nieuwe tram naar Zeeland zal in de bietercampagne enkele wegen, die vroeger bij bieterwever veel te lijden hadden, veel ontlasten. — Op den strafdijk (weg van Steenbergen naar Nieuw Vossmeer) is men bezig de quindbaan uit te breken en te vervangen door keien.

Den 22 April 1904 kwam ik weer in de gemeente; ik was per tram van Bergen op Zoom gekomen; had eerst Nieuw Vossmeer bezocht; en keerde later per tram naar Bergen op Zoom terug.

Voor mijn auditie had zich niemand aangemeld;

Steenbergen e.a.

ik had dus valspijt om met den burgemeester en met den wethouder de schampske praten; de andere wethouder, van der Vre, was juist overleden.

Bij den minderen stand worden niet anders dan gedwongen huwelijken gesloten; ook onder den boerendand en onder de kleine burgerij worden de gedwongen huwelijken nog veel voorbrecht geboden zijn zeldzaam.

Sinds dat Dr. Bruinma de gemeente verlaten heeft, is er geen gehaspel meer bij Gemeenteraadverkiezingen; ook het tusschenrijdsche vacatures loopt de zaak gewoondijk bij enkele candidaatstelling af.

Men heeft te vergeefs gebracht paardenmarkten op te richten; bij de laatste paardenmarkt stond er geen enkel paard aan de lijn.

De lessen voor boerentuidig teekenen worden door 20 leerlingen traag gevolgd.

De inderusten van het legerab (f 4000) v. Costh werden gebruikt voor eene landbouw wintercursus.

Van het de gelegenheid om voorbereidend militair onderrecht te verkrijgen, wordt druk geprofitteerd.

De gemeente heeft nog al inderusten van de dijken langs de haven, tusschen Steenbergen en de Kruislandse dijk. Die dijken worden in het voorjaar verpacht om te hooien (goed paardenhooi), en om stacarba te beveiden.

H. en W. verelden mij, dat er binnenkort in Steenbergen eene waterleiding zal worden aangelegd, omdat het drinkwater zoveel te menschen ontbreekt. De gemeente zal daaraan in 5 jaren in het geheel f 6500 betalen, en daarvoor de voortvurende beschikking krijgen over 5000 l³ water per jaar, boven en behalve dat door boerendhanden en standpijpen noodig is.

Er is thans eene algemeene begraafplaats, welke bijna niet gebruikt wordt; vroeger diende de begraafplaats der Hervormde tot algemeene begraafplaats.

Te Steenbergen is een liefdeluis met byzondere school voor meisjes; te Kruisland is men bezig er eene te bouwen; de mijn uit Kladdo bezait de byzondere school te Kruislandstraat.

Steenbergen c.a.

Klein herhalings onderwijs neemt niet erg op; schijnt niet in den smaak te vallen. — Nog al veel schoolverzuim, door dat preverfere verbaal krachtens de leerplichtwet door den bevoelden Ambtenaar v. h. Openbare Eilinderie niet vervolgd worden.

Suikerfabriek van v. hoorn maakte in 1903 een kleine winst; contracteerde in 1904 voor 1250 kl. t. bieten. —

Burgemeester v. hoorn is getrouwd met Juffrouw Uthman van Istvelt; zuster van den kantoorrechter te Boornmeer, van mevrouw v. d. Horst te Tilburg. — Na het huwelijk van den kantoorrechter met de weduwe Uthman, kwam van hoorn zijne ongetrouwde schoonzuster, welke tot dan toe met den kantoorrechter samenwoonde, bij zich in huis. —

van hoorn heeft 7 kinderen; de oudste, getrouwd met Juffrouw de Caritat uit Koosendaal, is ^{mede} directeur van de suikerfabriek; de vier volgende zoons zijn Priesters, of moeten dat worden; — één heeft hij nog een zoon te Kaldere, die naar welst maakt; en nog een meisje van 19 jr thuis. —

Duykers, het enige protestante lid van den Raad, is directeur van een Protestantsche bijzondere school. —

Den 26 Juni 1908 kwam ik weer in Steenbergen. Ik reed er van uit Bergen op Zoom via Kaldere heen, en kwam er 20 minuten te laat aan, omdat ik meende, dat men daar, evenals te Bergen op Zoom spreekwiel tijd had. —

Door de audientie hadden zich enkele Heeren aangemeld, nl. de Rijks ontvanger Kochat, eerst sinds 11 in Steenbergen geplaatst; hij had er niets bijzonders te vertellen; — de notaris van Boorn, die, dank zijne hulp, van Kaldere naar Steenbergen verplaatst ~~was~~ werd, was mij daarvoor nog steeds erg dankbaar; hij zeide, dat het hem in Steenbergen goed ging, en dat hij er zeer bevredigd was; een schouwzijde van zijn woonin het eiderste Westen van Noordbrabant was, dat hij zoover van zijn familie woonde; hij had zelfs niet naar de biografie van zijn broer kunnen gaan; — het Statenlid van hoorn had niets bijzonders te vertellen en kwam eenvoudig zijn openstelling maken!

Steenbergen c.a.

N. en W. vertelden mij, dat er ook weer een verordening op de broodprijs in het leven was geroepen; men had zich daartoe verplicht getekend, omdat alle brood te licht was, met name roggelbrood van 1 pond nominiaal, woy in den regel niet meer dan 8 1/2.

Maar er in 1907 zes klere brand was geweest, meenden v. en W. toch niet aan luwaadwilligheid te moeten denken.

N. en W. vroegen steun in de van de provincie in de kosten van verandering van de klinkerbestrating van verschillende wegen in klinkerbestrating; de klinkerbestrating was te zwak. — Hij vroegen bovendien een subsidie in de kosten van verharding van een weg van Steenbergen naar Wouwe, — ^{wat het} ~~was~~ ^{de} eerste betreft, kon ik geen oordeel opstellen; — voor de verharding van den weg naar Wouwe was het moment slecht gekozen; de finanties van de provincie zijn, sinds de afschaffing der paardenbelasting, nog erg ongeregeld.

Ik gaf aan N. en W. te verstaan, dat er misfchien wel kans was, dat de klinker, wanneer zij in Bergen op Zoom kwam, een rijlaer naar Steenbergen maakte. Naar het mij voorkwam, waren v. en W. er niet erg op getrand om haar in Steenbergen te ontvangen; er was in Steenbergen niets te zien dan de mooie kerk, welke 2. kl. vermoedelijk weinig zou interesseren; de suikerfabriek van v. hoorn was wel interess. ^{ant}, wanneer die in volle werking was, maar dan is het in het late najaar, dan zijn de dagen zoo kort, de wegen erg moerig, en moeilijk berijdbaar met den karrenteligen stadh. om het drukke haken te verover; — om die fabriek te gaan zien, wanneer ze niet in werking was, konde de moeite niet. — Het traject Bergen op Zoom — Steenbergen — Bergen op Zoom was te lang, ^{in den winter} om dat te rijden zonder de paarden te laten rusten, te te voeren en te dreeken.

Via Koevering, Kaldere, Kappelstraat en Kaldere reed ik naar Bergen op Zoom terug.

Burgemeester van hoorn is ^{ook} doof geworden; het is daardoor moeilijk, met hem te praten, vooral wanneer hij — zooals nu — aan de andere zijde van een brede beugel zit.

Den 11 April 1912 kwam ik weer in Steenbergen; ik reed er per auto heen; van uit Koosendaal, via Ubuwe; later bezocht ik nog Dinteloord en Sijnaart, en keerde via Stampers opst en Oud Gastel naar Koosendaal terug. —

Ik verdedigde audientie van den Rijks Ontvanger Kochat.

Steenbergen c.a.

en aan den oud burgemeester van Laan. Beide Heeren kwamen eenvoudig lezine afwachting maken en hadden niets bijzonders te vertellen.

Het oud archief is nog niet geordend; beschrijving en verzoeking is zeer gewenscht. Er zijn zeer interessante stukken; uitgifte brieven van polders van het jaar 1300 vooral; stukken zoo interessant en waardevol, dat ze verdienen in een safe bewaard te worden.

Gemeente is in onderhandeling met Kroesendaal en met Bergen op Zoom, om van daar uit water te krijgen; men verwacht te slagen.

Van den weg Steenbergen. Waar komt misschien niets; over 700 el hoogte heeft men voor de noodzakelijke verbrediging grond nodig van Cuypers; dese stelt onmogelijke eischen. Bennis Cuypers zijne eischen terugneemt, komt er van de zaak niets. — De polder van Kruisland geeft aan de gemeente een subsidie van f 15.000 in de aanlegkosten. Gemeente ziet erop tegen de hooge jaarlijksche onderhoudskosten.

Van een tram naar Dintelboord komt voorloopig niets; het is wel jammer, dat de Rotterdamse tramweg maatschappij den stoombaatsdienst Lippe - Nieuwlandorp heeft ingesteld; in de plaats daarvan had zij een tram moeten bouwen Steenbergen - Dintelboord - Willemstad. Daarmee had zij hetzelfde doel op goedkoper wijze kunnen bereiken terwijl Dintelboord er mede geholpen geweest was.

De verbreding van den provinciale weg Steenbergen - Dintelboord was bitter noodig; tegen het zware bisterwater was die smalle in 1857 aangelegde weg niet bestand.

Men hoort zeer, dat Gedep. Staten de leffing van 5 asgelden voor de Kroesendaalsche en Steenbergse rietmullen steunen, dan wordt de vergroting van de 5 asfen, de verzeeming en verbetering van de rivier mogelijk; de kleine schepen moeten evenzeer dat verhoopte 5 asgeld betalen als de groote; zij hebben daarbij evenzeer belang; van Laan zal mij daarover nog bene nota zenden. —

Verdachtelijke hulp ontbreekt aan de Klein en de Kruisland; men is daende, om voor Kruisland een weederom

Steenbergen c.a.

te krijgen. — Daa

De Campagne jaren 1910 en 1911 waren voor de suikerfabrieken buitengewoon gunstig; 1911 was het beste jaar, dat bekend is. De suikerprijzen loopen nu sterk terug; wellicht dat na de vele jaren thans de magere in aanbicht zijn.

Er wordt jaarlijks zeker voor f 150.000 aan kunstmeel gebruikt. Een landbouwcursus trekt nog al; men krijgt daarvoor een onderwijzer met landbouwbible uit Nieuw Osmeer; het me toe slaagde men er niet in, om een onderwijzer met landbouwbible in Steenbergen te krijgen. — De renten van het bejaat van Coth ± f 100 wordt voor desen cursus gebruikt.

Burgemeester van Laan had mij te ontkipen gevraagd, ik kon dit invitatie niet aannemen.

Den 11^{den} Augustus 1914 kwam ik weer in Steenbergen; ~~toe~~ tevoren was ik in Blijbergen geweest.

Wethouder Verbeek was ziek; wethouder laars ver hinderd; ik was dus voor mijn geheel bezoek aangerwen op burgemeester Dr van Laan!

De burgemeester verwacht voor Steenbergen zeer veel van de ontwerpen locaal spoorweg; als Gedep. Stat. uitmaken, dat gemeente voor f 100.000 moet deelnemen, dan zal Steenbergen zulkis gaarne doen.

Voor wat de drinkwatervoorziening betreft, staat de gemeente buiten het project van Dr Jemmy Weyerman. Gemeente kwam tot overeenstemming met de H. H. welke de waterleiding te Kroesendaal exploiteert. Het water zal van uit Kroesendaal via Kruisland naar Steenbergen worden geleid. Het terrein, benodigd voor den op te richten waterhozen, werd bereids daer gebocht.

Ter voorziening in den woningnood werden door een bouwvereniging 24 woningen gebouwd; die bouwvereniging heeft nog een terrein, val. daende groot voor den bouw van nog 24 woningen, maar duspde voorloopig dienbouw mag niet aan te bedenken; de materialen zijn zoo duur.

De landbouw maakte enorme zaken; de haaf..

Steenbergen e.a.

delijke ontslag werd vastgesteld naar het kabinet
1913 Rijks Inkomsten belasting. Het wijkt een belast.
baar inkomen aan van bijna f2.000.000.—

In 1917 kwam er voldoende kunstnoot af; vele
boeren hebben nog een partij kunstnoot overgehou-
den voor den oogst 1918.

van Loon ziet met groote zorg de uitbreiding van de coöpe-
ratie op het gebied van suiker fabricage te openbaat; evenwel
niet alle coöperatieve fabrieken kunnen bestaan op de door
aandeelhouders verplicht te leveren quanta bieten; Din-
teloord, Sas van Gent en Lponingen zijn in orde; —
maar Noosendaal, Bergen op Zoom, Skillershoek en
Zevenbergen komen veel bieten te kort, en moeten die
aan de vrije markt kopen. Als de suikerprijzen dalen,
en de winsten evenwelvallig worden, zullen de niet goed
gefunctioneerde fabrieken moeite hebben om te blijven bestaan,
omdat er zwaar kapitaal in zit.

Daan de Armij aan de Wester overginy, kwam Mr
Smits te staan onder Warben; dat bracht zijn positie
niet mede; daarom trok hij er uit.

De "Vacca" te Oud Gastel is een onderneming van
de Wester; is van verschillende leeren, waaraan
Mr Smits.

Er zijn te veel suikerfabrieken; daarom kocht de Wester
de fabriek te Standdaarbuiten van Daerweldt Binck
en Co; behaalde daarvoor f100.000 buiten de voorra-
den; bij slooping komt dat bedrag er weer uit.

De Wester verkocht Bergen op Zoom aan ^{een} Coöpera-
tie; bedang zich deff heelen jaarlijksche productie om
te raffineren. —

Zoo veel meerdere suikerfabrieken witte suiker ma-
ken, is dat toch niet de more geaffineerde witte suiker,
welke de Wester maakt. Intens land zal een goed
geoutillende fabriek als de Wester steeds een voordee-
lig arbeidsveld vinden.

W. en W. van Nieuw Vosmeer deelden mij mede,
dat de oude Koning van Loon, de opvoeder van den tegen-
woordigen burgemeester een gewone bakker was in Steen-
bergen. Toen een van zijn dochters huwde met de baas van
Bilberg, begon hij eens een manufaktur winkel. Hij verstaande
wel goed ten behoeve dat door grond te kopen in Noosendaal, zeven en

Steenbergen e.a.

Steenbergen. Die gronden gingen later
onpattend in waarde vooruit. Zoo sneed
het mes van twee kanten!

Wen 9 juni 1921 bezocht ik Steenbergen en Bergen
op Zoom!

De jeugelige burgemeester staat voor groote moeilijkheden,
die hij niet met voldoende haet weet te behandelen: een
aannemer- raadslid ^(leerders) van de gemeente geleverd heb-
ben en werd deswege door den raad geschorst. Ipedep. Staten
vonden geen schuld in hem. — Over den ^{eer} bouw van een
school te Kruisland kreeg hij ruzie met den pastoor:
sinds dien ging er een adles naar de regering om Kruis-
land van Steenbergen af te scheiden; eerste onderbeekenaar
de pastoor! — De burgemeester zal in die zaken
wel voor $\frac{3}{4}$ misfchien voor $\frac{1}{8}$ gelijk hebben gehad; maar
hij had niet de haet, de zaken zo te behandelen, dat hij
voor een echee bewaard bleef.

In 1850 was in Kruisland de wensch om van Steen-
bergen afgescheiden te worden reeds levendig; vooral in
den laatste tijd, nu voor Steenbergen groote uitgaaven
gedaan worden, waarvan Kruisland niet profieert;
wordt in die richting geagiteerd. Door de oprichting
van een hulp secretarie te Kruisland hoort men in
Steenbergen het gevaar ^{van} afscheiding te keeren.

Kruisland vinct de afstand naar de secretarie
te Steenbergen te ver; men behaalt f27.000 hoofd-
ontslag en heeft daarvoor niets. De Kruislanders
voelen zich een ander soort menschen; zij willen een
koeven hebben naar de Uiet, om producten te kunnen
afvoeren, en mest te kunnen aanvaeren; zij willen
een ziekenhuis met een operatie kamer; zij willen
een dokter; zij willen subsidie voor het wit-gele
kruis. — Alle deze grieven en wenschen werden mij
op mijne audientie door een pr Kruislandsche
boeren medegedeeld. — Savonds meldde de pastoor
van Kruisland zich in Noosendaal aan mijn
hotel, maar werd door mij niet ontvangen. —

Steenbergen e.o.

De hoofd. omslag was in 1920 f 110.000; wordt f 150.000 in 1921. — Distributieschuld bedraagt f 46.000.

De suikerfabriek kan 1.200.000 k.l. per dag verwerken; campagne duurt 60 dagen. — Om baten te hebben, heeft de Centrale suiker l.f. zich verplicht gezien, met de boeren te contracteren appar.icipati; de l.f. betaalt voor de 1000 k.l. baten f 2.50 minder, dan de Coöperatieve suikerfabriek te Dinteloord voor de 1000 k.l. aan haar aandeelhouders uitbetaalt; — of wel hetzelfde bedrag, als de Coöperatieve fabriek te Noosendaal aan haar aandeelhouders betaalt.

Den 11^{den} juni 1925 bezoekt ik achtereenvolgens Steenbergen en Bergen op Zoom.

De vrede is gelukkig in de gemeente weer gekeerd. Ook in kruisland wordt van een afscheiding van Steenbergen niet meer gesproken. Ter mijner audientie verschenen dezelfde boeren uit kruisland, die vóór vier jaren de afscheiding waren komen bepleiten, nl. de Vree en Dekkers. Zij kwamen mij bedanken voor alles wat ik gedaan had, om tegen het te doen toekomen aan de rechtmatige grieven van kruisland: een kruislander — Swagermakers — werd wethouder; er kwam een doctor in de gemeente; twee keer in de week wordt daar gemeente-secretarie gehouden; het gasbuis met operatiekamer ontvangt subsidie van de gemeente, enz. Met het Koningsinfeest werd de vrede met Steenbergen voor goed bevestigd. Men is thans in kruisland erof bevreden; alles gaat goed, in goede harmonie met Steenbergen. —

Ter audientie verscheen verder nog het Raadslid IJberbers; had hij zich vier jaar geleden doen kennen als een besliste antagonist van den burgemeester, thans kwam hij om diens eloges te maken; het ging thans buitengewoon goed; hij kon goed met den burgemeester afschieten; deze deed veel in het belang van de gemeente. — In der tijd was de wethou.

Steenbergen e.o.

der van der Kar de verkeerde raadgever van den burgemeester geweest. Sinds deze Steenbergen had verlaten en des ^{verkeerd} raad meer op den burgemeester oefende, was deze geheel veranderd, en ging alles heel goed in de gemeente.

Sinds 1 januari werden er 400 aansluitingen gemaakt op de drinkwaterleiding.

Het electriciteitsbedrijf gaf in 1923 f 900. — winst; om de concurrentie met de particuliere gasfabriek te kunnen volhouden, verminderde men in 1924 de stroomtarieven in zeer belangrijke mate; voor 1924 wordt thans een verlies berekend — de juiste cijfers weet men nog niet — van f 6000. —

In een tram Willemstad — Dinteloord — Steenbergen ziet men geen groot gemeentelijk belang; op een gemeentelijk subsidie valt niet te rekenen.

Dit jaar moet nog f 5000. — distributieschuld afgelost worden; dan is de hele schuld weg.

Een landbouw cursus meer; de jongeren bezoeken de landbouw winterschool te Noosendaal.

De suikerfabriek van v. Doon werkt nog dit jaar. De Centrale suiker l.f. heeft hier te lande nog acht fabrieken, nl. te Steenbergen, Stampersgat, Stalendam, Oud Vreerland, Vreda, Goinchem, Halffuteg en Francken. Hoe langer hoe meer ~~wordt~~ breekt zij hare fabrieken uit en verplaatst ze naar Engeland.

De glasfabriek van Sneep gaat nog niet best; ge. breek ~~aan~~ grondstof. Voor een pr jaar door brand glas. tendeels vernield; die brand scheen niet ongelegen te komen.

Het in orde brengen van de Noosendaalsche en Steenbergsche vliet is een uitmuntend werk, dat niet alleen aan de scheepvaart — door verdieping en afmijding van bochten — ten goede komt, maar waarbij — door de verlagening van den waterspiegel — de uitwatering van de polders buitengewoon profiteert. Dit werk komt vooral aan den polder kruisland zeer ten bate.